

Ferenc Rakoczi II Transcarpathian
Hungarian College of Higher Education

Challenges and Effects of Crisis Situations on Education

2
0
2
4

SELECTED
PAPERS

Berehove,
30-31 March 2023

International Academic Conference

ВИКЛИКИ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ
ЗУМОВЛЕНІ ЕКСТРЕМАЛЬНИМИ
УМОВАМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Міжнародна науково-практична конференція
Берегове, 30–31 березня 2023 року

Збірник наукових праць

KRÍZISHELYZETEK
HATÁSA ÉS KIHÍVÁSAI
AZ OKTATÁSBAN

Nemzetközi tudományos konferencia
Beregszász, 2023. március 30–31.

Tanulmánykötet

CHALLENGES AND EFFECTS
OF CRISIS SITUATIONS
ON EDUCATION

International Academic Conference
Berehove, 30–31 March, 2023

Selected papers

ЗАКАРПАТСЬКИЙ УГОРСЬКИЙ ІНСТИТУТ
ІМЕНІ ФЕРЕНЦА РАКОЦІ ІІ

**ВИКЛИКИ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ
ЗУМОВЛЕНІ ЕКСТРЕМАЛЬНИМИ
УМОВАМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ**

Міжнародна науково-практична конференція
Берегове, 30–31 березня 2023 року

Збірник наукових праць

ЗУІ ім. ФЕРЕНЦА РАКОЦІ ІІ
Берегове
2024

УДК 370:061.3

В 41

Збірник наукових праць містить матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Виклики сучасної освіти зумовлені екстремальними умовами функціонування», яка відбулася 30–31 березня 2023 року в м. Берегове. Організатор конференції – кафедра педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та управління закладом освіти Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II.

Рекомендовано до видання у друкованій та електронній формі (PDF) рішенням Вченої ради Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II (протокол №1 від «25» січня 2024 року)

Підготовлено до видання кафедрою педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та управління закладом освіти спільно з Видавничим відділом Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II

За редакцією:

Емьовке Берсхауер-Олас, Єва Гуттерер, Лідіко Греба та Каталін Поллоі

Технічне редагування та верстка: *Олександр Добош, Ласло Вездел та Вівієн Товт*

Коректура: *Лідіко Гріца-Варцаба, Лідіко Греба та Катерина Лізак*

Дизайн обкладинки: *Вівієн Товт*

УДК: *Бібліотека ім. Опайої Черє Яноша при ЗУІ ім. Ф.Ракоці II*

Відповідальний за випуск:

Олександр Добош (начальник Видавничого відділу ЗУІ ім. Ф.Ракоці II)

Матеріали наукового видання рецензовані Науковою радою міжнародної науково-практичної конференції.

За зміст наукових праць відповідальність несуть автори.

Проведення конференції та друк видання здійснено за підтримки уряду Угорщини.

Видавництво: Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II (адреса: пл. Кошута 6, м. Берегове, 90202. Електронна пошта: foiskola@kmf.uz.ua; kiado@kmf.uz.ua)

Друк: ТОВ «РІК-У» (адреса: вул. Карпатської України 36, м. Ужгород, 88006. Електронна пошта: print@rik.com.ua)

ISBN 978-617-8143-15-2 (палітурка)

ISBN 978-617-8143-16-9 (PDF)

© Автори, 2024

© Редактори, 2024

© Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II, 2024

II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA

**KRÍZISHELYZETEK
HATÁSA ÉS KIHÍVÁSAI
AZ OKTATÁSBAN**

Nemzetközi tudományos konferencia
Beregszász, 2023. március 30–31.

Tanulmánykötet

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Beregszász
2024

ETO 370:061.3

K-95

A kiadvány a 2023. március 30-31-én Beregszászban a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Pedagógia, Pszichológia, Tanító, Óvodapedagógia, Oktatási Intézményvezetés Tanszéke által rendezett *Krizishelyzetek hatása és kibívásai az oktatásban* című nemzetközi tudományos konferencián elhangzott előadások szerkesztett anyagát tartalmazza.

Nyomtatott és elektronikus formában (PDF-fájlformátumban) történő kiadásra javasolta
a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Tudományos Tanácsa
(2024. január 25., 1. számú jegyzőkönyv).

Kiadásra előkészítette a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Kiadói Részlege és Pedagógia, Pszichológia, Tanító, Óvodapedagógia, Oktatási Intézményvezetés Tanszéke.

Szerkesztette:

Berghauer-Olasz Emőke, Hutterer Éva, Greba Ildikó és Pally Katalin

Műszaki szerkesztés és tördelés: *Dobos Sándor, Vezsdel László és Tóth Vivien*

Korrektúra: *Grižša-Varcaba Ildikó, Greba Ildikó és Lizák Katalin*

Borítóterv: *Tóth Vivien*

ETO-besorolás: *a II. RF KMF Apáczai Csere János Könyvtára*

A kiadásért felel:

Dobos Sándor (a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Kiadói Részlegének vezetője)

A kötetben található tanulmányokat a konferencia Tudományos Tanácsa lektorálta.

A közölt tanulmányok tartalmáért a szerzők a felelősek.

**A konferenciát és a kiadvány megjelentetését
Magyarország kormánya támogatta**

Kiadó: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (cím: 90 202, Beregszász, Kossuth tér 6. E-mail: foiskola@kmf.uz.ua; kiado@kmf.uz.ua)

Nyomdai munkálatok: „RIK-U” Kft. (cím: 88 006 Ungvár, Kárpáti Ukrajna u. 36. E-mail: print@rik.com.ua)

ISBN 978-617-8143-15-2 (keményfedelű)

ISBN 978-617-8143-16-9 (PDF)

© A szerzők, 2024

© A szerkesztők, 2024

© II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 2024

FERENC RAKOCZI II TRANSCARPATHIAN HUNGARIAN COLLEGE
OF HIGHER EDUCATION

**CHALLENGES AND EFFECTS
OF CRISIS SITUATIONS
ON EDUCATION**

International Academic Conference
Berehove, 30-31 March 2023

Selected papers

Transcarpathian Hungarian College
Berehove
2024

UDC 370:061.3

K-95

The publication contains materials of the international academic conference on *Challenges and Effects of Crisis Situations on Education*, organised by the Department of Pedagogy, Psychology, Primary, Pre-School Education and Management of Educational Institutions of the Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education in Berehove on 30–31 March 2023.

Recommended for publication in printed and electronic form (PDF file format)
by the Academic Council of Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College
of Higher Education (record No. 1 of January 25, 2024)

This volume of conference materials has been prepared by
the Department of Pedagogy, Psychology, Primary, Pre-School Education
and Management of Educational Institutions and the Division of Publishing
of Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education

Edited by:

Emőke Berghauer-Olasz, Éva Hutterer, Ildikó Greba and Katalin Pally

Technical editing and pagination: *Sándor Dobos, László Vezsdel and Vivien Tóth*

Proof-reading: *Ildikó Gricza-Varcaba, Ildikó Greba and Katalin Lizák*

Cover design: *Vivien Tóth*

Universal Decimal Classification (UDC): *Apáczai Csere János Library of Ferenc Rakoczi II
Transcarpathian Hungarian College of Higher Education*

Responsible for publishing:

Sándor Dobos (head of the Division of Publishing of Ferenc Rakoczi II
Transcarpathian Hungarian College of Higher Education)

Selected papers were proofread by the Scientific Board
of the international academic conference.

Authors are responsible for the content of the conference materials.

**The conference and the publication of selected papers
sponsored by the government of Hungary.**

Publishing: Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education (Address: Kossuth square 6, 90202 Berehove, Ukraine. E-mail: foiskola@kmf.uz.ua; kiado@kmf.uz.ua)

Printing: “RIK-U” LLC (Address: Carpathian Ukraine Street 36, 88006 Uzhhorod, Ukraine. E-mail: print@rik.com.ua)

ISBN 978-617-8143-15-2 (hardback)

ISBN 978-617-8143-16-9 (PDF)

© Authors, 2024

© Editors, 2024

© Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education, 2024

A KONFERENCIA TUDOMÁNYOS TANÁCSA

- Dr. habil. Bárczi Zsófia egyetemi docens, dékán** – Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, Közép-Európai Tanulmányok Kara (Szlovákia)
- Prof. Dr. Bida Olena egyetemi tanár, tanszékvezető** – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Pedagógia, Pszichológia, Tanító, Óvodapedagógia, Oktatási Intézményvezetés Tanszék (Ukrajna)
- Prof. Dr. Csernicskó István egyetemi tanár, az MTA tagja, rektor** – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (Ukrajna)
- Dr. Grabovac Beáta rendkívüli egyetemi tanár** – Újvidéki Egyetem, Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar (Szerbia)
- Prof. Dr. med. Grezsa Ferenc címzetes egyetemi tanár** – Károli Gáspár Református Egyetem, Pszichológiai Továbbképző Központ (Magyarország)
- Dr. habil. Hanák Zsuzsanna egyetemi docens, intézetvezető** – Eszterházy Károly Katolikus Egyetem, Pszichológia Intézet (Magyarország)
- Dr. habil. Híves-Varga Aranka egyetemi docens, intézetvezető** – Pécsi Tudományegyetem, Neveléstudományi Intézet (Magyarország)
- Prof. Dr. Komár Olga egyetemi tanár** – Pavlo Ticsina Umányi Állami Pedagógiai Egyetem, Az Elemi Iskolai Oktatás Módszertana és Innovációs Technológiák Tanszék (Ukrajna)
- Dr. habil. Lidia Marszałek** – Mazóviai Akadémia, Plock (Lengyelország)
- Dr. Orosz Ildikó főiskolai docens, elnök** – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (Ukrajna)
- Prof. Dr. Osadchenko Inna egyetemi tanár** – Nemzeti Bioerőforrás- és Természetgazdálkodási Egyetem, Szociális Munka és Rehabilitáció Tanszék (Ukrajna)
- Prof. Dr. Prima Raisza egyetemi tanár** – Leszja Ukrajinka Volinyi Nemzeti Egyetem, Az Elemi Iskolai Oktatás Elmélete és Módszertana Tanszék (Ukrajna)
- Prof. Dr. Pusztai Gabriella egyetemi tanár, az MTA tagja, intézetvezető** – Debreceni Egyetem, Nevelés- és Művelődéstudományi Intézet (Magyarország)
- Prof. Dr. Tóth Péter egyetemi tanár** – Selye János Egyetem, Neveléstudományi Tanszék (Szlovákia)

НАУКОВА РАДА КОНФЕРЕНЦІЇ

Барці Жофія, доктор габілітований, доцент, декан факультету центральноєвропейських студій Університету Костянтина Філософа в Нітрі (Словакія)

Біда Олена Анатоліївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та управління закладом освіти Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II (Україна)

Ганак Жужанна, доктор габілітований, доцент, директор інституту психології Католицького університету імені Кароля Естергазі (Угорщина)

Гівеш-Варга Аранка, доктор габілітований, доцент, директор інституту освітніх, педагогічних наук Печського університету (Угорщина)

Грабовац Беата, кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціальних і гуманітарних наук Новосадського університету (Сербія)

Грежа Ференц, психіатр, професор інституту післядипломної психологічної освіти Реформатського університету імені Гашпара Каролі, Інститут психології (Угорщина)

Комар Ольга Анатоліївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (Україна)

Маршалеk Лідія, доктор габілітований, професор Мазовецької академії в Плоцьку (Польща)

Орос Ільдико Імріївна, кандидат педагогічних наук, доцент, президент Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II (Україна)

Осадченко Інна Іванівна, доктор педагогічних наук, професор кафедри соціальної роботи та реабілітації Національного університету біоресурсів і природокористування України (Україна)

Пріма Раїса Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики початкової освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки (Україна)

Пустаї Габрієлла, доктор педагогічних наук, професор, член Угорської академії наук (УАН), директор інституту освіти і культури Дебреценського університету (Угорщина)

Товт Петер, доктор педагогічних наук, професор кафедри освітніх, педагогічних наук Університету імені Яноша Шее (Словаччина)

Черничко Степан Степанович, доктор гуманітарних наук, професор, член Угорської академії наук (УАН), ректор Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II (Україна)

SCIENTIFIC COUNCIL OF THE CONFERENCE

Zsófia Bárczi, DSc, professor, dean – Constantine the Philosopher University in Nitra, Fakulte stredoeurópskych štúdií (Slovakia)

Olena Bida, DSc, professor, head of department – Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education, Department of Pedagogy, Psychology, Primary, Pre-School Education and Management of Educational Institutions (Ukraine)

István Cserniczkó, DSc, professor, full member of the Hungarian Academy of Sciences (MTA) rector – Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education (Ukraine)

Beáta Grabovac, PhD, associate professor – University of Novi Sad, Hungarian Language Teacher Training Faculty, Faculty of Social and Human Sciences (Serbia)

Ferenc Grezsa MD, honorary professor – Károli Gáspár University of the Reformed Church in Hungary, Institute of Psychology (Hungary)

Zsuzsanna Hanák, DSc, professor, director of institute – Eszterházy Károly Catholic University, Institute of Psychology (Hungary)

Aranka Híves-Varga, DSc, professor, director of institute – University of Pécs, Faculty of Humanities and Social Sciences, Hungary (Hungary)

Olha Komar, DSc, professor, head of department – Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Department of professional methods and innovative technologies in primary school (Ukraine)

Lidia Marszałek, DSc, professor – Akademia Mazowiecka w Plocku (Poland)

Ildikó Orosz, PhD, associate professor, president – Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education (Ukraine)

Inna Osadchenko, DSc, professor – National University of bioresources and nature management of Ukraine, Department of social work and rehabilitation (Ukraine)

Raisa Prima, DSc, professor, head of department – Lesya Ukrainka Volyn National University, Department of Theory and Methodology of Primary Education (Ukraine)

Gabriella Pusztai, DSc, professor, full member of the Hungarian Academy of Sciences (MTA) director of institute – University of Debrecen, Institute of Educational Studies and Cultural Management (Hungary)

Péter Tóth, DSc, professor – J. Selye University, Faculty of Education (Slovakia)

TARTALOM / ЗМІСТ / CONTENT

<i>Empirikus és neveléstörténeti kutatások eredményei / Результати емпіричних та історико-педагогічних досліджень / Results of empirical and educational historical research</i>	19
<i>Boldizsár Boglárka – Cseri Kinga – Sipos Judit: MAGYAR ÉS SZLOVÁK EGYETEMISTÁK TANULÁSI ÉS ÉLETVITELI VÁLTOZÁSAINAK VIZSGÁLATA A VILÁGJÁRVÁNY IDEJÉN</i>	21
<i>Csoóri Zsófia: A KÁRPÁTALJAI TANÍTÓKÉPZÉS SZERVEZÉSI ÉS PEDAGÓGIAI ALAPJAI A CSEHSZLOVÁK KÖZTÁRSASÁG IDEJÉN (1919–1938)</i>	35
<i>Inántsý-Pap, Ágnes – Szilágyi, Barnabás: THE SEARCH FOR GREEK CATHOLIC IDENTITY THROUGH UPBRINGING AND EDUCATION</i>	47
<i>Kinczerová Adriana – Szabó L. Dávid: A PANDÉMIA HATÁSA AZ ERASMUS+ MOBILITÁSOKRA A SELYE JÁNOS EGYETEMEN</i>	55
<i>Molnár, Nikoletta: TEACHER-STUDENT COMMUNICATION CHARACTERISTICS AND THE CRISIS SITUATION</i>	67
<i>Pallay Katalin – Nagy-Füzesséry Bernadett: A II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA ÉS AZ UNGVÁRI NEMZETI EGYETEM MAGYAR HALLGATÓI KÖZÖTTI TÁRSAS KAPCSOLATOK ÖSSZEHASONLÍTÁSA ÉS EZEK HATÁSA A KÉT INTÉZMÉNY HALLGATÓINAK EREDMÉNYESSÉGÉRE</i>	77
<i>Szabó L. Dávid – Sýkora Hernády Katalin: A KOMMUNIKÁCIÓS KOMPETENCIA MEGJELENÉSE A SZLOVÁKIAI ÉS A MAGYARORSZÁGI ÁLTALÁNOS ISKOLÁS OLYAN PEDAGÓGIAI DOKUMENTUMOKBAN, AMELYEK A DUALIZMUS KORSZAKÁVAL FOGLALKOZNAK</i>	101
<i>Szalay Ignác: A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ ELŐTTI MAGYAR KÖZÉPISKOLAI TÖRTÉNELEMKÖNYVEK ILLUSZTRÁCIÓI</i>	111
<i>Varga, Aranka: VULNERABLE GROUPS IN CRISIS SITUATIONS: HOW TO SUPPORT ROMA STUDENTS' COPING STRATEGIES</i>	119
<i>Vincze Tamás András: MAGYAR ARISZTOKRATA HÖLGYEK PEDAGÓGIAI TEVÉKENYSÉGE A XX. SZÁZAD ELSŐ FELÉBEN</i>	129

<i>Oktatásszervezési és távoktatási tapasztalatok / Досвід організації освітнього процесу та дистанційного навчання / Educational management and distance learning experiences</i>	137
<i>Andl, Helga – Laki, Tamásné: "WE ARE IN THIS TOGETHER" – DISTANCE LEARNING EXPERIENCE IN SMALL SCHOOLS IN A PANDEMIC IN SPRING 2021</i>	139
<i>Андрусик Павло: ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ЦИФРОВИХ ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ</i>	151
<i>Bernhardt, Renáta: SECONDARY SCHOOL STUDENTS' VIEWS ON DIGITAL EDUCATION IN RELATION TO ON-LINE OPPORTUNITIES IN HIGHER EDUCATION</i>	157
<i>Чичук Антоніна – Кучай Олександр – Гуттерер Єва – Візавер Вікторія: НЕОБХІДНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ І ВОЄННОГО СТАНУ</i>	167
<i>Dezső, Renáta Anna: "ALL'S WELL THE END'S WELL"? CHALLENGES AND LESSONS LEARNT OF AN INTERNATIONAL PEDAGOGY BACHELOR PROGRAM INTRODUCED IN THE MIDDLE OF THE COVID 19 PANDEMIC</i>	173
<i>Dudás János – Holovács József: ONLINE INFORMÁCIÓS RENDSZER KÉSZÍTÉSE AZ OKTATÁSI FOLYAMATOK ADMINISZTRÁLÁSÁRA A II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA RÉSZÉRE</i>	183
<i>Furcsa, Laura: PERCEIVED BENEFITS OF ONLINE ORAL EXAMINATIONS AT UNIVERSITIES</i>	191
<i>Fábián Márta – Bárány Erzsébet – Lechner Ilona – Huszti Ilona: A RÁKÓCZI-FŐISKOLA HALLGATÓINAK ATTITÚDJE A (NYELV)TANULÁSHOZ A TÁVOKTATÁS SORÁN</i>	199
<i>Kecskés Judit: KIHÍVÁSOK ÉS LEHETŐSÉGEK A MAGYAR ALAPSZAKOS KÖZÖS KÉPZÉS FINNUGOR NÉPEK ÉS NYELVEK C. TÁRGYÁNAK OKTATÁSÁBAN</i>	215
<i>Magyar, Ágnes: HOW HAVE SECONDARY SCHOOL STUDENTS EXPERIENCED DIGITAL WORK SCHEDULES?</i>	225
<i>Prescott-Pickup, Francis J: DISTANCE LEARNING DURING THE COVID-19 PANDEMIC: THE EXPERIENCE OF STUDENTS IN A LARGE HUNGARIAN UNIVERSITY</i>	235
<i>Прядко Олександр: ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ</i>	247

<i>Oktatástechnológiai innovációk / Інноваційні технології в сучасному освітньому просторі / Innovative educational technologies</i>	251
<i>Árva, Valéria – Márkus, Éva – Trentinné Benkő, Éva: APPLICATION OF EARLY LANGUAGE TEACHING METHODOLOGY IN DIGITAL EDUCATION. A RESEARCH PROJECT BY THE HUNGARIAN ACADEMY OF SCIENCES AND THE FACULTY OF PRIMARY AND PRESCHOOL EDUCATION, EÖTVÖS LORÁND UNIVERSITY</i>	253
<i>Baksa Adrien – Sztojka Mirosláv: A PROBLÉMAMEGOLDÓ GONDOLKODÁS TANÍTÁSA-TANULÁSA MATEMATIKA-ÓRÁN</i>	267
<i>Csucska Petra – Csopák Éva: AZ OLVASÁS IRÁNTI ATTITŰD VIZSGÁLATA AZ ESZENYI BÁZISISKOLA ALSÓ TAGOZATOS TANULÓINAK KÖRÉBEN</i>	275
<i>Jaskóné Gácsi, Mária: GAMIFICATION – TESTS OF STRENGTH IN THE DIGITAL SPACE FROM AN EDUCATOR'S PERSPECTIVE</i>	283
<i>Gonda, Zsuzsa: THE FEATURES OF TEACHING METHODS IN ONLINE HUNGARIAN LANGUAGE AND LITERATURE LESSONS DURING PANDEMIC</i>	295
<i>Гікоб Андрія: РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ</i>	307
<i>Molnár, Ákos – Prisztočka, Gyöngyvér: THE POSSIBILITY OF A NEW TREND IN THE TEACHING OF PHYSICAL EDUCATION IN SCHOOLS</i>	313
<i>Nagy Béla: A GENETIKA ONLINE OKTATÁSÁNAK SAJÁTSÁGAI</i>	327
<i>Nagy-Kolozsvári, Enikő – Fábrián, Márta – Huszti, Ilona: USING GAMES IN THE YOUNG LEARNER ENGLISH CLASSROOM IN TRANSCARPATHIA</i>	333
<i>Papp, Beáta: HUNGARIAN-ITALIAN BILINGUAL EDUCATION IN THE LIGHT OF PUBLIC EDUCATION POLICY</i>	343
<i>Papp Gabriella: ONLINE FELÜLETEK ÖSSZEHASONLÍTÁSA OKTATÁSSZERVEZÉS ÉS E-TEST SZERKESZTÉSE CÉLJÁBÓL</i>	351
<i>Tadeyeva Maria – Tadeyev Petro – Pávlovics Judit: INNOVÁCIÓS TECHNOLÓGIÁK FEJLŐDÉSE A TEHETSÉGGONDOZÁSBAN</i>	359

<i>Szabó L. Dávid: A KOMMUNIKÁCIÓS KOMPETENCIA DIGITÁLIS FELADATOKKAL VALÓ FEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEI AZ ÁLTALÁNOS ISKOLA 7. ÉVFOLYAMÁN A DUALIZMUS KORSZAKÁNAK TANÍTÁSÁKOR</i>	367
<i>Az ukrainai oktatás helyzete a pandémia és a háborús körülmények között / Стан освіти в Україні в умовах пандемії та війни / The educational situation in Ukraine during the pandemic and war</i>	379
<i>Борисюнок Максим: ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЗАКЛАДІ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ</i>	381
<i>Васютіна Тетяна: ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 013 «ПОЧАТКОВА ОСВІТА»</i>	387
<i>Височан Леся: ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ “Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ” У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ</i>	395
<i>Джандя Галина: ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ</i>	401
<i>Дзямко Вікторія – Дзямко Віталій: ТРАНСФОРМАЦІЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ПЕРІОД ЗДІЙСНЕННЯ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ</i>	405
<i>Золотаренко Тетяна: ДОСВІД ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У НОРВЕГІЇ</i>	411
<i>Кіт Галина: НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ: ОРІЄНТАЦІЯ НА ПОШУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ</i>	417
<i>Коломісць Дмитро – Івашкевич Євген – Тертична Таїсія: РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ПЕДАГОГІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ</i>	425
<i>Лазаренко Наталія – Коломісць Алла – Жовнич Олесь: МОДЕРНІЗАЦІЯ ЗМІСТУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ</i>	431
<i>Орос Ільдико – Біда Олена – Кучай Тетяна: ОСВІТА В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ: АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ І НАСЛІДКІВ ПАНДЕМІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ</i>	435

<i>Осердчук Ольга</i> : ОРГАНІЗАЦІЯ ПАРТНЕРСТВА ВИКЛАДАЧІВ І СТУДЕНТІВ У ВИЩІЙ ОСВІТІ З МЕТОЮ ЯКІСНОГО МОНІТОРИНГУ	443
<i>Силадій Іван – Маринець Надія</i> : ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ГЛОБАЛЬНОГО ВИМІРУ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ ОСВІТИ.....	449
<i>Хижняк Інна</i> : ПРОБЛЕМАТИКА НАУКОВИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У СУЧАСНИХ УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОСВІТНЬОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	455
<i>Чопак Єва</i> : МОВЛЕННЄВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ В ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....	463
<i>Шука Галина</i> : ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН ЗА ВИБОРОМ.....	469
<i>Inklúzió – lelki egészség – egészség tudatosság – perspektívák / Інклюзія – психічне здоров'я – усвідомлене ставлення до здоров'я – перспективи / Inclusion – mental health – health awareness – perspectives.....</i>	477
<i>Атроценко Тетяна</i> : ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ	479
<i>Berghauer-Olasz Emőke</i> : MENTÁLHIGIÉNÉS TÁMOGATÓ CSOPORT LEHETŐSÉGEI A FELSŐOKTATÁSBAN.....	485
<i>Biró Brigitta</i> : RAJZFEJLŐDÉSI SAJÁTOSÁGOK ÓVODÁS- ÉS KISISKOLÁSKORBAN	497
<i>Bús Ágnes – Bús Éva – Kovács-Bogya Tünde – Szántainé Baráth Anita</i> : SZEREPKONFLIKTUSOK A FELSŐOKTATÁSBAN A PANDEμία IDEJÉN	507
<i>Ceglédi Tímea – Fekete Dorottya – Pusztai Gabriella</i> : ÉRTÉKEK A REZILIENS PEDAGÓGUSOK ÉLETÚTJAIBAN.....	517
<i>Csebil Anikó</i> : TESTI ÉS LELKI EGÉSZSÉG, SPORTOLÁSI SZOKÁSOK A FŐISKOLAI CAMPUSON A PANDEμία IDŐSZAKÁBAN.....	523
<i>Erdei, Róbert</i> : A PROGRAMME TO FOSTER RESILIENCE AMONG KINDERGARTEN CHILDREN.....	531
<i>Гребя Ілдіко – Шелельо Тетяна – Гаврилюк Ілона</i> : БУЛІНГ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ТА ВПЛИВ РІЗНИХ ФАКТОРІВ НА ЙОГО РОЗВИТОК	539

<i>Hanák Zsuzsanna</i> : ÁLLAPOT- ÉS VONÁSSZORONGÁS VIZSGÁLATA EGYETEMI HALLGATÓK KÖRÉBEN.....	545
<i>Kiss Magdaléna</i> : TANÁRI ATTITŰD A VAKOK OKTATÁSÁBAN.....	553
<i>Kondé Zoltán – Kovács Judit</i> : A COVID-TAPASZTALATOK ÖSSZEFÜGGÉSE A COVIDDAL KAPCSOLATOS IMPLICIT BEÁLLÍTÓDÁSOKKAL.....	561
<i>Kós Nóra</i> : KRÍZISHELYZETBEN ADÓDÓ TRAUMA TERÁPIÁJA.....	571
<i>Lestyán Erzsébet</i> : KRÍZISHELYZETEK MEGOLDÁSA PEDAGÓGIAI MÓDSZEREKKEL	579
<i>Михайлович Кристина</i> : ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ УГОРЩИНИ.....	587
<i>Пісняк Валентина</i> : ІНКЛЮЗІЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ: ЯК ПІДТРИМАТИ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ	593
<i>Sándor Zita</i> : COVID–19-JÁRVÁNY MEGÉLÉSE ÉS BIOPSZICHOSZOCIÁLIS HATÁSA EGYETEMI HALLGATÓK KÖRÉBEN	599
<i>Simon Gabriella</i> : AZ ONLINE OKTATÁS HATÁSAI A PANDÉMIA ALATT, LEHETŐSÉGEINK.....	615
<i>Sütő Éva</i> : TÁPLÁLKOZÁSI SZOKÁSOKAT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK KISISKOLÁSKORBAN A PANDÉMIA IDEJE ALATT.....	625
<i>Sýkora Hernády Katalin – Horváth Kinga – Pribéck László – Szabó L. Dávid</i> : A TÁVOKTATÁS HATÁSA A TANÁRI ÉNHATÉKONYSÁGRA	635

A KÁRPÁTALJAI TANÍTÓKÉPZÉS SZERVEZÉSI ÉS PEDAGÓGIAI ALAPJAI A CSEHSZLOVÁK KÖZTÁRSASÁG IDEJÉN (1919–1938)

Csoóri Zsófia

*Munkácsi Állami Egyetem, Pedagógiai Kar,
Alapfokú Oktatásméleti és Módszertani Tanszék
csoori.zsofia@gmail.com*

A kutatásunk a Csehszlovák Köztársaságban (1919–1938) történő kárpátaljai tanítóképzés szervezési és pedagógiai reformja sajátosságának áttekintésével, annak tanulmányozásával, kritikai elemzésével, a társadalmi-politikai, szociális-gazdasági, valamint kulturális hatások következményének felismerésével foglalkozik.

Célkitűzésünk kettős: egyrészt a kárpátaljai tanítóképző intézetek történetének feldolgozása, másrészt pedig neveléstörténeti elemzés, azaz annak vizsgálata, hogy hogyan befolyásolta az állam szerepvállalása a tanítóképzés színvonalát a Csehszlovák Köztársaság idején (1919–1938).

Az I. világháború befejezésével és a versailles-i békerendszerével megkezdődött Közép-Kelet-Európa újrafelosztása, ami gyökeresen megváltoztatta Kárpátalja sorsát, politikai-területi hovatartozását. Régiókat az újonnan létrehozott Csehszlovák Köztársasághoz csatolták az autonómia létesítésének ígéretével. Mint ismeretes, saint-germaini békeszerződésben (1919. szeptember 10.) csak a Kárpátoktól délre lakó rutének (ruszinok) területét említették, szó sem volt Kárpátalja új cseh elnevezéséről. 1920. február 29-én kelt, és március 6-án a *Törvények és Rendeletek* 121. számában kihirdetett, és e napon hatályba lépett *Csehszlovák Köztársaság Alkotmánylevele* [Ústavní listina Československé republiky] című alaptörvényben szerepelt először hivatalosan Kárpátalja új cseh neve, a „Podkarpatská Rus” (ruszinul: „Подкарпатска Русь”) formában. Csak a csehszlovák korszak legvégén, 1938. november 22-én Prágában jóváhagyták a Podkarpatszka Rusz autonómiájáról szóló alkotmánytörvényt, amelyet azonban csak december 16-án a *Törvények és Rendeletek* 328. számában hirdettek ki (Ústavní zákon ze dne 22. listopadu 1938, č. 328 Sb. z. a n., o autonomii Podkarpatské Rusi).

Az Alkotmánylevél elfogadása után a csehszlovák kormány hozzálátott a régió integrálásához az ország politikai, társadalmi és gazdasági viszonyaihoz. A Podkarpatszka Rusz közigazgatási beosztását átszervezték.

1928. július 1-jén a Csehszlovák Köztársaságban életbe lépett az 1927. július 14-én kelt 125. sz. közigazgatási reformtörvény, amellyel egységesítették az ország közigazgatási beosztását, bevezették a tartományi rendszert (Zákon ze dne 14. července 1927, č. 125 Sb. z. a n., o organizaci politické správy). A Csehszlovák Köztársaság tartományai a törvény értelmében: Csehország, Morvaország és Szilézia, Szlovákia, Podkarpatszka Rusz.

Megjegyzendő, hogy a közigazgatás megszervezésének kezdeti szakaszában az első teendők között szerepelt a Podkarpatszka Rusz Iskolaügyi Referátusának (bizottságának) létrehozása, 1928-ban megváltozott az elnevezése, és így lett az ungvári Iskolaügyi és Népművelő Minisztérium Referátusa [Referát ministerstva školství a národní osvěty v Užhorodě]. A Referátus szervezési és adminisztratív kérdésekben a Podkarpatszka Rusz Polgári Közigazgatási Hivatalához tartozott, szakmai kérdésekben viszont a prágai Iskolaügyi és Népművelési Minisztériumhoz. A Referátus felügyelete alá tartoztak: körzeti iskolai tanfelügyelők, gimnáziumok, tanítóképző intézetek, kereskedelmi iskolák, szakiskolák, polgári iskolák, kisegítő iskolák, népiskolák. 1919–1928 között a Podkarpatszka Rusz Iskolai Referátusának nem voltak szerkezeti alosztályai. 1928–1938 között az ungvári Iskolaügyi és Népművelő Minisztérium Referátusának négy alosztálya jött létre: az 1. alosztály a népiskolák és a kisegítő iskolák szakmai irányítását végezte, az oktatási intézmények személyi, fegyelmi és statisztikai kérdéseivel foglalkozott; a 2. alosztály az oktatási intézmények szervezeti és gazdasági ügyeit irányította; a 3. alosztály a középfokú oktatási intézmények ügyeivel, valamint az adott intézmények tanulóinak szociális kérdéseivel foglalkozott; a 4. alosztály a nyilvános könyvtárak, múzeumok felügyeletét, a történeti-kulturális örökség emlékeinek megőrzését végezte, az ungvári Iskolaügyi és Népművelő Minisztérium Referátusának könyvtárát irányította.

A Podkarpatszka Rusz Iskolai Referátusának első vezetője a cseh nemzetiségű J. Pešek (1872–1924; csehül: Ministerský rada Josef Pešek, přednosta školského referátu) volt, aki 1919–1924 között töltötte be ezt a tisztséget. A Csehszlovák Köztársaság fennhatósága alatt régióink oktatási ügyeivel foglalkoztak:

- Dr. A. Hrazdil (csehül: Ministerský rada Dr. Ant. Hrazdil, přednosta školského referátu /1924–1929/);
- J. Šimek (csehül: Vrchní odborový rada Josef Šimek, přednosta školského referátu /1924–1929/);
- Dr. V. Slavík (csehül: Ministerský rada Dr. Václav Slavík, přednosta referátu MŠANO /1930–1934/);

- V. Klíma (csehül: Vrchní odborový rada Viktor Klíma, přednosta referátu MŠANO /1934–1936/);
- J. Vondráček (csehül: Vrchní školní rada Jan Vondráček, první zemský školní inspektor země Podkarpatoruské /1928–1937/);
- F. Chmelář (csehül: Vrchní odborový rada František Chmelář, přednosta referátu MŠANO /1936–1938/) (Stojan n. d.).

Említésre méltó, hogy az ungvári iskolaügyi referátus vezető tisztségviselői között nincs a helyi intelligencia egyetlen képviselője sem, s minden kinevezett rövid ideig töltötte be hivatalát régióinkban.

Az 1918. október 28-án kelt és közzétett 11. sz. tc. 2. cikkelye, mely a független Csehszlovák állam létrehozásáról szól (Zákon ze dne 28. října 1918, č. 11 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého), ideiglenesen jogerősnek minősített addig elfogadott törvényeket és egyéb jogszabályokat, tehát a cseh országrészekben (Csehország, Morvaország, Szilézia) az osztrákokot, a volt magyarországi területeken a magyart.

A tárgyalt időszak oktatásügyi jogszabályok tartalmát elemezve (Csoóri 2021) arra a következtetésre juthatunk, hogy a Csehszlovák Köztársaság kormánya olyan törvényeket és rendeleteket hozott, amelyek az állam tartományai (Csehország, Morvaország, Szilézia, Szlovákia, Podkarpatszka Rusz) közötti különbségeket hivatottak eltörölni. Ugyanakkor a politikai, gazdasági, szociális, kulturális egyenlőtlenségek, melyek jellemezték ezeket az országrészeket, akadályozták és lassították ezt a folyamatot. Érdeemes megjegyezni, hogy ez elsősorban a kárpátaljai területre vonatkozott, ami lényegesen elmaradt a többiektől mind gazdasági, mind kulturális-oktatási szempontból. Éppen ezzel magyarázható a hatalom késlekedése a Podkarpatszka Rusz területén bevezetendő intézkedésekkel kapcsolatban. A Kárpátaljai Területi Állami Levéltár dokumentumai között található bizonyíték arra, hogy a Csehszlovák Köztársaság kormánya csak 1938-ban készített törvénytervezetet, hogy a Podkarpatszka Ruszra is kiterjessze a többi országrészekben hatályos oktatásügyi jogszabályokat (KTÁL. F. 151., op. 18., od. zb. 1295.).

A Kárpátaljai Területi Állami Levéltár statisztikai adatok elemzése (KTÁL. F. 28., op.1., od. zb. 936.; KTÁL. F. 28., op.1., od. zb. 1382.), a Podkarpatszka Rusz oktatási és iskolaügyi fejlődésének statisztikai referencia alapján (Národní školy 1923; Stojan n. d.) arra a következtetésre jutunk, hogy az 1920-as évek elejétől megnőtt az oktatási intézmények, osztályok, tanulók, tanítók, könyvtárak száma, csökkent az analfabetizmus, stb. Ugyanakkor az adatok elemzése során bebizonyosodott, hogy a Csehszlovák Köztársaság oktatás-politikája régióinkban arra irányult, hogy a lakosságot fokozatosan

asszimilálja. A kutatók gyakran nevezik ezt a folyamatot „csehszlovákosításnak”, s rámutatnak ennek céltudatoságára és hatékonyságára (Pomichal 2007; Popély 1991). A terület lakosainak elégedetlensége ezzel a folyamattal kapcsolatban nyomon követhető a kutatott időszak sajtótermékeiben is.

A kutatott időszakban a Podkarpatszka Rusz területén tanítóképzés három intézményben történt, nevezetesen: az Ungvári Királyi Görög Katolikus Kántor-Tanítóképző Intézetben (1793-tól), az Ungvári Görög Katolikus Tanítónőképző Intézetben (1902-től) és a Munkácsi Magyar Királyi Állami Népiskolai Tanítóképző Intézetben (1914-től). Az első kettő a Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye vezetése alá tartozott, a harmadik állami intézmény volt. A csehszlovák állam a tanítóképzőket nem szakiskolának minősítette, hanem a középiskolák kategóriájába sorolta őket (Pešina 1933, p. 34). A tanítóképzők négy évfolyamúak voltak. A képzőkbe olyan testileg egészséges 15 évet betöltött növendékeket vettek fel, akik a polgári iskola vagy gimnázium négy alsóbb osztályának, illetve a népiszkola nyolc osztályának elvégzését bizonyítvánnyal tudták igazolni és sikere felvételi vizsgát tettek. Azoknak a növendékeknek, akik rendelkeztek a polgári iskola vagy gimnázium négy osztályának elvégzéséről szóló bizonyítvánnyal, de ruszin nyelvből, számtanból és földrajzból nem kaptak legalább „jó” osztályzatot felvételizniük kellett (Доклад о діяльності 1922, pp. 15–16).

1921-től az Ungvári Görög Katolikus Kántor-Tanítóképző Intézetben fokozatosan áttérnek a ruszin nyelven való oktatásra (Доклад о діяльності 1922). Az 1938–1939-es tanév dr. Dunda Ernő, h. igazgató jelentésében olvashatjuk: „A tanítás [...] 1930-ban majdnem teljesen átvette az ukrán irányzatot, amit a népies irányzat és népies nyelv ürügye alatt kezdtek bevezetni” (Az Ungvári Kir. 1939, p. 6). Viszont, aki magyar tannyelvű népiskolára is akarta képesíttetni magát, annak magyar nyelvű tanórákat kellett látogatni, amelyek kötelező tárgyként nem voltak bevezetve. „1937-ben aztán végleg ki akarták szorítani a magyar nyelvet, ekkor azonban a tanári kar, sokak meglepetésére éppen Volosinnal (itt: Volosin Ágoston, aki az intézet igazgatója 1917. július 16-tól – 1938. október 18-ig – *Cs. Zs. pontositása*) az élen megfellebbezték az intézkedést és ennek eredményeként a magyar nyelv, bár csak mint rendkívüli tárgy, továbbra is megmaradt” (Az Ungvári Kir. 1939, p. 6).

Megjegyzendő, hogy az évi statisztikai adatok alapján az Ungvári Görög Katolikus Kántor-Tanítóképző Intézetben a néptanítói oklevelet és kinevezést szereztek:

- az 1921–1922-es tanévben 16 jelölt (ruszin tannyelvű iskolába – 1, ruszin és magyar tannyelvű iskolába – 8, magyar tannyelvű iskolába – 7) (Доклад о діяльності 1922, pp. 13–14);

- az 1931–1932-es tanévben 31 jelölt (ruszin tannyelvű iskolába – 25, ruszin és magyar tannyelvű iskolába – 5, ruszin és cseh tannyelvű iskolába – 1, magyar tannyelvű iskolába – 0) (ДОКЛАД О ДѢЯЛЬНОСТИ 1932, pp. 22–23);

- az 1936–1937-es tanévben 40 jelölt (ruszin tannyelvű iskolába – 34, ruszin és magyar tannyelvű iskolába – 6, ruszin és cseh tannyelvű iskolába – 0, magyar tannyelvű iskolába – 0) (ДОКЛАД О ДѢЯЛЬНОСТИ 1937, p. 29).

- Tehát a statisztikai adatok szerint az 1921–1922-es és az 1936–1937-es tanév közötti időszakban a tanítóképző végzőseinek száma 2,5-szeresre nőtt, a ruszin tannyelvű iskolák számára kibocsátott és tanítói oklevelet szerettek száma 34-szeresére nőtt.

- A régió Csehszlovák Köztársasághoz való csatolásával az Ungvári Görög Katolikus Tanítónőképző Intézetben 1921-től ruszin nyelven tanultak, amit az 1938–1939-es tanév évkönyve is bizonyít:

- A változás csupán abban állott, hogy az intézet növendékei ruszin nyelven tanultak, s ilyen tanítási nyelvű népiskolákra nyertek képesítést. Aki azonban képesíttetni akarta magát magyar tanítási nyelvű népiskolára is, tartozott rendszeresen hallgatni a magyar nyelvi tanórákat is, mely az elmúlt húsz év alatt egyébként nem volt bevezetve mint kötelező tantárgy. A cseh uralom alatt egy osztályba 40 növendék volt felvehető, s ezekből évenként átlag 25–30 növendék szerzett képesítést magyar tanítási nyelvű népiskolára is (Az Ungvári Gör. 1939, p. 6).

- A tanítónőképző évi beszámolóí alátámasztják, hogy a két háború között a magyar nyelvet rendkívüli tantárgyként tanulta az intézmény hallgatóinak átlagba hatvan százaléka. Néhány példa mindezekre:

- az 1933–1934-es tanév végén regisztrált növendékek száma – 167, magyarul tanult – 107 (64,1%) (ЗВѢТ гр. кат. 1934, pp. 13–14);

- az 1934–1935-ös tanév végén regisztrált növendékek száma – 173, magyarul tanult – 124 (71,7%) (ЗВѢДОМЛЕНЯ гр. кат. 1935, pp. 29, 31);

- az 1935–1936-os tanév végén regisztrált növendékek száma – 165, magyarul tanult – 99 (60,0%) (ЗВѢДОМЛЕНЯ Греко-кат. 1936, pp. 36, 38);

- az 1936–1937-es tanév végén regisztrált növendékek száma – 165, magyarul tanult – 90 (54,5%) (ЗВѢДОМЛЕНЯ Греко-кат. 1937, pp. 31, 33).

A tanítónőképzőben oktatott tantárgyak a következők: hittan, pedagógia (elmélet, gyakorlat), ruszin nyelv, cseh nyelv, földrajz, történelem, alkotmánytan, mennyiségtan, természettan, fizika, kémia, szépírás, rajz, ének-zene, hangszeres játék, női kézimunka, testgyakorlatok, és választható tantárgyak – magyar és német nyelv. Érdemes megjegyezni, hogy hittant minden évfolyamon oktattak, ami azt is bizonyítja, hogy ennek a tantárgynak különös figyelmet

szenteltek a jövőbeli tanítónők szakmai felkészítésében, dédelgették a pedagógusok lelkiségét, hiszen feladatukká vált a jövő nemzedékének nevelése. A tanítónőképző növendékei nemcsak a hagyományos iskolai gyakorlaton vettek részt, hanem különböző tanfolyamokon (betegápolás, kisedápolás, katonai és védelmi képzés) (Csoóri 2021).

A tanítónőképzősök számára működtek önképző körök. Érdemes megemlíteni, hogy aktívan töltötték a szabadidejüket. Rendszeresen kirándultak, kiállításokat, koncerteket látogattak, maguk is szerveztek különböző rendezvényeket. Ezek során gazdagították ismereteiket szülőföldjükéről, kapcsolatot teremtettek az elméleti és gyakorlati tudás között; fejlesztették a megfigyelőkészséget, gondolkodást, esztétikai érzelmeket; tudatosították szerepüket a társadalomban. Összefoglalva: az Ungvári Görög Katolikus Tanítónőképző Intézet növendékei megfelelő szakmai tudásra tettek szert, vallási-erkölcsi nevelésben részesültek, ami felkészítette őket az oktatásban betöltendő szerepükre.

A Munkácsi Magyar Királyi Állami Népiskolai Tanítóképző Intézetében a csehszlovák megszállást követően, a katonai parancsnokság rendeletére 1919. áprilisában képesítő vizsga nélkül kiosztják bizonyítványokat a növendékeknek és megszüntetik a magyar nyelvű oktatást (A Munkácsi 1942). 1919-ben megváltoztatták az oktatási intézmény elnevezését Munkácsi Állami Tanítóképzőre, amit az a levéltári okirat bizonyít (KTÁL. F. 1551., op. 2., od. zb. 41.).

1919 októberében a Munkácsi Állami Tanítóképző és a Munkácsi Állami Reál gimnázium igazgatójának Chromjak Józsefet (szlov. Josef Chromjak) nevezték ki, aki 1887. július 17-én született az Eperjesi kerület Legnava (Szlovákia) nevű községében. Teológiai szemináriumot és egyetemet végzett, Eperjesen a görögkatolikus tanítóképző professzoraként dolgozott, innen helyezték át Munkácsra. 1937. március 26-án bekövetkezett haláláig a Munkácsi Állami Tanítóképző igazgatója volt (HEKPOΛOΓ 1937, p. 11).

Említésre méltó, hogy a tanítóképző igazgatója, Chromjak J. által 1921. július 16-án benyújtott 1919–1920-as tanévre vonatkozó statisztikai adatok a következő információt tartalmazzák:

- az intézményben folyó oktatás nyelve: „ruská” (itt: ruszin – Cs. Zs. *pontosítása*);

- professzorok: J. Chromjak, A Margittai, M. Torbič, K. Strnád, A. Popov;
- helyettesítő tanárok – 12 fő;

- az 1919–1920-as tanév tanulói létszáma: I. évfolyam – 7 tanuló és 1 magántanuló, II. évfolyam – 7 tanuló és 1 magántanuló, III. évfolyam – 8 tanuló és 2 magántanuló, IV. évfolyam – 4 tanuló és 4 magántanuló; összesen: 26 tanuló és 8 magántanuló.

- 8 tanítójelölt sikeres vizsgát tett (KTÁL. F. 1551., op. 2., od. zb. 42.).

Érdeemes megemlíteni, hogy az 1919–1920-as tanév statisztikai adatai és a levéltári dokumentum között, mely „A Munkácsi Állami Tanítóképző beszámolója az 1919–1920-as tanévről” címet viseli, mennyiségi különbséget fedezhetünk fel a tanárok létszámában (17/15), valamint a vizsgára jelentkező tanítójelöltek létszámában (8/7). Ugyancsak mellékesen megjegyzendő, hogy „A Munkácsi Állami Tanítóképző beszámolója az 1919–1920-as tanévről” szerint a 7 tanítójelölt sikeresen tette le vizsgáját, s hárman közülük ruszin népiskolai tanítói oklevélben részesültek, négyen viszont magyar tannyelvű iskolai tanítói oklevelet kaptak (KTÁL. F. 1551., op. 2., od. zb. 41.).

A levéltári források, valamint a Munkácsi Állami Tanítóképző éves beszámolók alapján állíthatjuk, hogy a két világháború közötti időszakban:

- az intézet koedukált volt;
- a növendékek létszáma nőtt, párhuzamos osztályok nyíltak;
- az 1929–1930-as tanévben megnyílt az első cseh tannyelvű osztály (a tanulók létszáma: 28, közülük – 13 fiú, 15 leány);
- 1931. szeptember 22-én a cseh tannyelvű osztályok új épületbe költöztek. A tanév végén a cseh tannyelvű osztályok létszáma 118 tanuló, közülük: I. osztály – 39 tanuló, II. osztály – 42 tanuló, III. osztály – 37 tanuló (Годовой отчеть 1932, pp. 16, 41);
- az 1934–1935-ös tanévben a cseh tannyelvű négy osztályban összesen 139 tanuló volt, közülük: I. osztály – 24 tanuló, II. osztály – 36 tanuló, III. osztály – 42 tanuló, IV. osztály – 37 tanuló (Годовой отчеть 1935, p. 34). Érdeemes megjegyezni, hogy a levéltári dokumentumokban fellelhető információ a cseh tannyelvű osztályokra vonatkozóan kizárólag cseh nyelven olvasható az éves beszámolókból;
- a professzorok létszáma fokozatosan növekedett: az 1919–1920-as tanévben – 5 fő (KTÁL. F. 1551., op. 2., od. zb. 42.), az 1934–1935-ös tanévben – 14 fő (Годовой отчеть 1935, pp. 4–5);
- az oktatási eszközök mennyisége növekedett: az 1919–1920-as tanévben: fizika – 50 egység, kémia – 42 egység, természettudomány – 292 egység, matematika – 15 egység, rajz – 80 egység, zene – 5 egység (KTÁL. F. 1551., op. 2., od. zb. 41.); az 1934–1935-ös tanévben: fizika, kémia – 516 egység, természettudomány – 448 egység, matematika – 41 egység, zene – 194 egység (Годовой отчеть 1935, p. 11);
- növekedett a könyvvállomány: az 1930–1931-es tanévben 840 példány állt a tanárok rendelkezésére, a tanulók számára – 1 246 példány (Годовой отчеть 1932, p. 19); az 1934–1935-ös tanévben: 1 696 példány állt a tanárok rendelkezésére és a tanulók számára – 1 523 példány (Годовой отчеть 1935, p. 11);

- a növendékek a következő tantárgyakat tanulták: hittan, pedagógia (gyakorlat), ruszin nyelv, cseh nyelv, földrajz, történelem, matematika, természettudomány, fizika, kémia, mezőgazdaság, szépírás, rajz, ének-zene, hangszeres játék (hegedű), női kézimunka, gimnasztika és nem kötelező tantárgyak – kézművesség, hangszeres játék (zongora);

- a hallgatók célirányos nemzeti-hazafias nevelése valósult meg;

- diákönkormányzat működött, amely aktív kapcsolatban állt az intézményben megalakuló önképzőkörök tagjaival (tudományos és művészeti diákköri tevékenység résztvevőivel);

- rendszeresen szerveztek kirándulásokat, a természetbe különböző típusú oktatási intézményekbe, gyárakba, múzeumokba stb.

Összegezve: az I. világháború befejeztével és a békeszerződések megkötésével széthullottak nagy birodalmak, és új önálló államok jöttek létre. Kárpátalját Csehszlovák Köztársasághoz csatolták, amit az Ausztriával 1919. szeptember 10-én megkötött saint-germaini szerződésbe foglalták bele. A régió elcsatolását az 1920. június 4-én aláírt trianoni szerződés erősítette meg. Magyarország kormánya elismerte a Csehszlovák Köztársaság függetlenségét, amely magában foglalta a Kárpátoktól délre rutének által lakott autonóm területét is. A saint-germaini békeszerződésben vállalt „legszelesebb körű önkormányzatot” a Podkarpatszka Rusz két évtizedig nem kapta meg a csehszlovák államtól. Azonban nagyszámú köztisztviselőt helyeztek át a régióba Csehországból, a közigazgatásba kizárólag a cseh nyelvet használták, ami a lakosság részéről elégedetlenséget váltott ki. Csak a müncheni egyezmény után, politikai válság közepette, a ún. második Cseh-Szlovák Köztársaság mint föderatív állam 1938. november 22-én a 328. sz. törvénnyel biztosított széles körű autonómiát Podkarpatszka Rusznak. Nem vitás, a Csehszlovák Köztársaság politikája az államhatalom centralizációjára irányult, s az uralkodó cseh nemzet hatalmának megszilárdítására. Podkarpatszka Rusz a Csehszlovák Köztársaság kötelékében „csehszlovákosítási” folyamatnak volt kitéve, ami nemcsak a oktatási politikában figyelhető meg, hanem területünk társadalmi-politikai és gazdasági életében is.

Kárpátalján három tanítóképző működött: az Ungvári Királyi Görög Katolikus Kántor-Tanítóképző Intézet (1793-tól), az Ungvári Görög Katolikus Tanítónőképző Intézet (1902-től) és a Munkácsi Magyar Királyi Állami Népiskolai Tanítóképző Intézet (1914-től). A munkácsi állami képzőt 1919-től ruszin tannyelvűvé nyilvánították, és 1929-től fokozatosan cseh párhuzamos osztályokkal működött. Az ungvári görögkatolikus képzőkben 1921-től ruszin

nyelven zajlott a tanítás, azonban a két világháború közötti időszakban aki magyar tannyelvű népiskolára is akarta képeztetni magát, annak magyar nyelvű tanórákat kellett látogatni, amelyek kötelező tárgyként nem voltak bevezetve. Viszont érdemes megjegyezni, hogy a Podkarpatszka Rusz tanítóképzőiben javult az intézmények anyagi-műszaki bázisa, nőtt a hallgatói létszám és ezzel összhangban a tanárok száma is.

Levéltári források

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár (KTÁL) [Державний архів Закарпатської області (ДАЗО)]

Rövidítések és jelentésük:

F – fond [Ф. – фонд]

op. – opis (a levéltári egységek regesztáinak nyilvántartási könyve) [Оп. – опис]

od. zb. – odinica zberihánnya (levéltári egység) [О. зб. – одиниця зберігання]

KTÁL. F. 28., op. 1., od. zb. 936. [Реферат освіти Підкарпатської Русі, м. Ужгород, 1919–1920 рр. Статистичні дані початкових і горожанських шкіл про відвідування учнями шкіл 1919–1920 рр. ДАЗО. Ф. 28. Оп. 1. Од. зб. 936].

KTÁL. F. 28., op. 1., od. zb. 1382. [Реферат освіти Підкарпатської Русі, м. Ужгород, 1923 р. Списки початкових шкіл Підкарпатської Русі та статистичні дані про мову навчання, кількість вчителів та інше в цих школах перед включенням Підкарпатської Русі до Чехословаччини. ДАЗО. Ф. 28. Оп. 1. Од. зб. 1382].

KTÁL. F. 151., op. 18., od. zb. 1295. [Правління Мукачівської греко-католицької єпархії, м. Ужгород, 1938 р. Протест „Центральной канцелярии обороны веры” в Ужгороді проти введення в життя законопроекта „Малый школьный закон” на Подкарпатской Руси. ДАЗО. Ф. 151. Оп. 18. Од. зб. 1295].

KTÁL. F. 1551., op. 2., od. zb. 41. [Державна вчительська семінарія, м. Мукачево Березької жупи, 1919–1920 рр. Річний звіт Мукачівської вчительської семінарії за 1919–1920 н. р. ДАЗО. Ф. 1551. Оп. 2. Од. зб. 41].

KTÁL. F. 1551., op. 2., od. zb. 42. [Державна вчительська семінарія, м. Мукачево Березької жупи, 1921 р. Річна статистична відомість Мукачівської вчительської семінарії за 1919–1920 н. р. ДАЗО. Ф. 1551. Оп. 2. Од. зб. 42].

Hivatkozott irodalom

CSOÓRI ZS. (ЧОВРИЙ С. Ю.) (2021). Організаційно-педагогічні особливості системи підготовки вчителів у Закарпатті (кінець XVIII – 40-і роки XX століття) : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Мукачівський держ. ун-т – Вінницький держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського. Вінниця. (A kárpátaljai tanítóképzés rendszerének szervezési-pedagógiai sajátosságai (a XVIII. sz. végét – a XX. sz. 40-es éveit felölelő korszakban) [értekezés a kandidátusi (CSc) fokozat megszerzése érdekében a neveléstudomány tudományágban: 13.00.01. Munkácsi Állami Egyetem – Mihajlo Kocjubinszkij Vinnicai Állami Pedagógiai Egyetem. Vinnica]). https://vspu.edu.ua/content/specialized_academic_council/doc/2021/Chovriy_S_YU/dis.pdf

CSURGOVICH GY. (Ed.). (1939): Az Ungvári Gör. Kat. Leánylíceum-Tanítónőképző Intézet és a vele kapcsolatos Gyakorló Népiskola évkönyve az 1938/39. iskolai évről. Az intézet fennállásának 37-ik évében. Ungvár, Unio-Miravcsik Gy. Könyvnyomdája.

DUNDA E. (Ed.) (1939): Az Ungvári Kir. Görögkatolikus Líceum és Kántor-Tanítóképző Intézet jelentése az 1938–39. iskolai évről (az alapítástól CXLV – VI.-ik). Nyomatott Unio-Miravcsik Gy. Könyvnyomdájában Ungvárott.

JANTSKY B.(Ed.) (1942): A Munkácsi M. Kir. Áll. Magyar és Ruszin Tanítási Nyelvű Líceum és Tanítóképző Intézet évkönyve az 1941–42 tanévről (az iskola fennállásának XXVIII. évében). Munkács, Kárpáti Nyomda.

Národní školy v republice Československé dle stavu dne 31. prosince 1921. (1923). Československá statistika – Svazek 6. Řada II. (Školství, sešit 1). Praha, Knihotiskárna „Politika”.

- PEŠINA, J. (1933). Školství na Podkarpatské Rusi v přítomnosti. Tiskárna Státního nakladatelství v Praze.
- POMICHAL, R. (2007). Csehszlovákia és Magyarország viszonya az 1920-as években. Fórum Társadalomtudományi Szemle, 9(2), pp. 63–85.
- POPÉLY GY. (1991). Magyar népiskolai oktatás Csehszlovákiában (1918–1938). In Juhász Gy. (Ed.), Magyarországtudatás 1990–1991. A Magyarországtudató Intézet évkönyve. Budapest, Magyarországtudató Intézet. pp. 41–54.
- STOJAN, F. (n. d.). Represenční sborník veškerého školství na Podkarpatské Rusi při příležitosti 20 letého trvání čSR. 1918–1938. Prešov, ŠTEHRova knihkupectvo.
- Ústavní zákon ze dne 22. listopadu 1938, č. 328 Sb. z. a n., o autonomii Podkarpatské Rusi. Sbírka zákonů a nařízení státu česko-slovenského. Ročník 1938. částka 109 ze dne 16. prosince 1938. Státní tiskárna v Praze. pp. 1199–1200.
- Zákon ze dne 14. července 1927, č. 125 Sb. z. a n., o organizaci politické správy. Sbírka zákonů a nařízení státu československého. Ročník 1927. částka 57 ze dne 12. srpna 1927. Státní tiskárna v Praze. pp. 1449–1461.
- Zákon ze dne 28. října 1918, č. 11 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého. Sbírka zákonů a nařízení státu československého. Ročník 1918. částka II ze dne 28. října 1918. Státní tiskárna v Praze. p. 9.
- Zákon ze dne 29. února 1920, č. 121 Sb. z. a n., kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky. Sbírka zákonů a nařízení státu československého. Ročník 1920. částka XXVI ze dne 6. března 1920. Státní tiskárna v Praze. pp. 255–267.

Ruszin nyelvű hivatkozott irodalom

- Годовой отчет державной коэдукаційной учительской семинарії въ Мукачевѣ за учебный годъ 1931–1932. (1932). Типографія «ПАННОНІЯ» въ Мукачевѣ.
- Годовой отчет державной коэдукаційной учительской семинарії въ Мукачевѣ за учебный годъ 1934–35. (1935). Типографія «ПАННОНІЯ» въ Мукачевѣ.
- Доклад о дѣяльности Ужгородскоѣ греко-католическоѣ пѣвцо-учительскоѣ семинарії за 1921/22 школьный рок / подае: Августин Волошин, директор. (1922). Ужгород, Книгопечатня акціонерного товариства „УНІО”.
- Доклад о дѣяльности Ужгородскоѣ греко-католицькоѣ пѣвцо-учительскоѣ семинаріѣ за 1931-1932 шкóльный рóк (од основаня СXXXVIII-ый) / подае: Августин Волошин, директор. (1932). Друкарня ОО. Василян в Ужгородѣ.
- Доклад о дѣяльности Ужгородськоѣ гр. кат. пѣвцо-учит. семинаріѣ за 1936–37 шкóльный рóк. (Од основаня СXLIII.) / подае: Августин Волошин, директор. (1937). Друкарня Викторія в Ужгородѣ.
- Звѣдомленя Греко-кат. Учительськоѣ Дѣвчоѣ Семинаріѣ в Ужгородѣ. За шкóльный рóк 1935–1936. (1936). Друкарня ОО. Василян в Ужгородѣ.
- Звѣдомленя Греко-кат. Учительськоѣ Дѣвчоѣ Семинаріѣ в Ужгородѣ. За шкóльный рóк 1936–37. (1937). Друкарня ОО. Василян в Ужгородѣ.
- Звѣдомленя гр. кат. учительськоѣ семинаріѣ дѣвчат в Ужгородѣ. За шкóльный рóк 1934–35. (1935). Друкарня ОО. Василян в Ужгородѣ.
- Звѣт гр. кат. учит. семинаріѣ дѣвчат в Ужгородѣ. 1933–1934 / выдае дирекція. (1934). Друкарня ОО. Василян в Ужгородѣ.
- Некролог. *Народна школа*. 1937. № 9. p. 11.

В 41 Виклики сучасної освіти зумовлені екстремальними умовами функціонування. Наукове видання (Збірник наукових праць) Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II / Редактори: Емьовке Бергхауер-Олас, Єва Гуттерер, Ілдіко Греба та Каталін Поллої. Берегове: ЗУІ ім. Ференца Ракоці II, 2024. – 652 с. (українською, угорською та англійською мовами)

ISBN 978-617-8143-15-2 (палітурка)

ISBN 978-617-8143-16-9 (PDF)

Збірник наукових праць містить матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Виклики сучасної освіти зумовлені екстремальними умовами функціонування», яка відбулася 30–31 березня 2023 року в м. Берегове. Організатор конференції – кафедра педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та управління закладом освіти Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II.

УДК 370:061.3

Наукове видання

**ВИКЛИКИ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ
ЗУМОВЛЕНІ ЕКСТРЕМАЛЬНИМИ
УМОВАМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ**

Міжнародна науково-практична конференція
Берегове, 30–31 березня 2023 року

Збірник наукових праць

2024 р.

Рекомендовано до видання у друкованій та електронній формі (PDF)
рішенням Вченої ради Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II
(протокол №1 від «25» січня 2024 року)

Підготовлено до видання кафедрою педагогіки, психології, початкової, дошкільної
освіти та управління закладом освіти спільно з Видавничим відділом
Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II

За редакцією:

Емьовке Бергхауер-Олас, Єва Гуттерер, Ілдіко Греба та Каталін Поллої

Технічне редагування та верстка: *Олександр Добош, Ласло Вездел та Вівісі Товт*

Коректура: *Ілдіко Гріца-Варцаба, Ілдіко Греба та Катерина Лізак*

Дизайн обкладинки: *Вівісі Товт*

УДК: *Бібліотека ім. Опацої Черє Яноша при ЗУІ ім. Ф.Ракоці II*

Відповідальний за випуск:

Олександр Добош (начальник Видавничого відділу ЗУІ ім. Ф.Ракоці II)

Матеріали наукового видання рецензовані Науковою радою
міжнародної науково-практичної конференції.

За зміст наукових праць відповідальність несуть автори.

**Проведення конференції та друк видання здійснено
за підтримки уряду Угорщини.**

Видавництво: Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II (адреса:
пл. Кошута 6, м. Берегове, 90202. Електронна пошта: foiskola@kmf.uz.ua; kiado@kmf.uz.ua)
*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і
розповсюджувачів видавничої продукції Серія ДК 7637 від 19 липня 2022 року*

Друк: ТОВ «РІК-У» (адреса: вул. Карпатської України 36, м. Ужгород, 88006. Електронна
пошта: print@rik.com.ua) *Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготовників і розповсюджувачів видавничої продукції Серія ДК 5040 від 21 січня 2016 року*

Підписано до друку 21.05.2024. Шрифт «Garamond».

Папір офсетний, щільністю 80 г/м². Друк цифровий. Ум. друк. арк. 52,98.

Формат 70x100/16. **Замовл. №**